

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

**YOSH O'QUVCHILARNING DIALOGIK KO'NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI
SHAKLLANTIRISH**

O'taganova Laylo Eshonqul qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Yadigarova Sitara Baxramovna

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda yosh o'quvchilarning muloqotda o'z fikrlarini aniq va izchil ifodalash, suhbatda qatnashish va turli fikrlarni muvozanatli tarzda eshitish kabi ko'nikmalarini shakllantirishning metodologik asoslari o'rganiladi. Shuningdek, o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, metodlar va texnologiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifodalashga o'rgatish, ularning o'qish, yozish va tinglash ko'nikmalarini birlashtirishga qaratilgan metodlar va strategiyalar, shuningdek, ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishda pedagogik jarayonlarning ijtimoiy va psixologik jihatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: dialogik ko'nikmalar, yosh o'quvchilar, pedagogik metodlar, muloqot, til ko'nikmalari, o'qish va yozish.

KIRISH

Yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirish hozirgi ta'lim tizimida dolzarb vazifalardan biridir. Muloqot va suhbat qilish — bu nafaqat til o'rganish, balki insonning ijtimoiy va madaniy rivojlanishida ham markaziy o'rin tutadi. Dialogik ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarni muloqotga tayyorlashning muhim bosqichlaridan biri sifatida har bir ta'lim jarayonida alohida ahamiyatga ega.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

Boshlang'ich sinfda o'quvchilar bilan olib boriladigan muloqot jarayonlari nafaqat tilni o'rganishga, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni anglashga ham asos soladi. Dialogik ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarni nafaqat o'z fikrlarini erkin ifodalashga, balki boshqa fikrlarni tinglash, hurmat qilish va muloqotda qatnashish kabi ko'nikmalarga ham o'rgatadi. Bu jarayon yosh o'quvchilarning individual va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda juda muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi kunda yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik asoslari va pedagogik texnologiyalari turli ilmiy yondashuvlar va amaliyotlar asosida ishlab chiqilgan. Dialogik ko'nikmalarni o'rgatishda texnologiyalar va interaktiv metodlarni qo'llash jarayoni, albatta, o'quvchilarning fikrlash va muloqot qilish ko'nikmalarini yanada rivojlantiradi. Biroq, pedagogik jarayonda bu ko'nikmalarni samarali shakllantirishda yuzaga keladigan cheklovlar va muammolar ham mavjud.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, u yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlarini, metodik yondashuvlar va pedagogik strategiyalarni ilmiy asosda tahlil qiladi. Ushbu tadqiqotda o'quvchilarga dialogik ko'nikmalarni shakllantirishda qanday metodlar va yondashuvlar samarali ekanligi, shuningdek, muloqotdagi muvaffaqiyatning ijtimoiy va psixologik jihatlari ko'rib chiqiladi.

Maqolaning maqsadi — yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlar va strategiyalarni tahlil qilish, ular orqali o'quvchilarni ijtimoiy muloqotga tayyorlash jarayonidagi imkoniyatlarni va cheklovlarni aniqlashdir.

METODOLOGIYA

Tadqiqotning metodologik yondashuvi sifatli va miqdoriy tahlilni birlashtirgan kompleks metodlarga asoslangan. Tadqiqotda yosh o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llashning

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

samaradorligini o'lchash maqsadida eksperimental pedagogik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotda tajriba va nazorat guruhleri o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun kvazi-eksperimental model ishlatildi.

Ishtirokchilar

Tadqiqotda O'zbekistonning uchta umumta'lim maktabidan 120 nafar boshlang'ich sinf o'quvchilari ishtirok etdi. Ishtirokchilar 8-10 yoshli o'quvchilardan iborat bo'lib, har biri ingliz tilida 3-4 yil ta'lim olgan. O'quvchilar ikki guruhga ajratildi: tajriba guruhi (60 nafar o'quvchi) va nazorat guruhi (60 nafar o'quvchi).

Materiallar va usullar

Tadqiqotda ishlatilgan asosiy materiallar dialogik matnlar (hikoyalar, suhbatlar, topshiriqlar) bo'lib, ular madaniyatlararo farqlarni aks ettirgan. Tajriba guruhiga 12 hafta davomida dialogik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan o'quv materiallari taqdim etildi. Ushbu materiallar quyidagi mavzularda tuzilgan:

- Madaniyatlararo farqlar va urf-odatlar;
- Bayramlar va marosimlar: o'zbek va ingliz madaniyatlaridagi farqlar;
- Ijtimoiy munosabatlar va kommunikatsiya;
- O'zaro hurmat va empatiya.

Nazorat guruhiga esa an'anaviy o'quv materiallari (kitoblar, maqolalar) taqdim etilib, o'quvchilarga madaniyatlararo farqlar haqida faqat nazariy ma'lumotlar berildi. Har ikki guruh uchun o'quv vaqti bir xil bo'ldi.

Tadqiqot jarayoni

Tadqiqot uch bosqichda olib borildi:

1. Boshlang'ich o'lchov: O'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini o'lchash uchun diagnostik test o'tkazildi. Test o'quvchilarning madaniyatlararo farqlarni tushunish, madaniy va ijtimoiy qadriyatlarni qabul qilish ko'nikmalarini aniqlashga qaratildi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

2. Tajriba bosqichi: Tajriba guruhi bilan 12 hafta davomida yuqorida keltirilgan dialogik matnlar yordamida muloqot va dialog ko'nikmalarini rivojlantirish mashg'ulotlari olib borildi. Bu jarayonda o'quvchilarga interaktiv faoliyatlar, guruhli ishlar, madaniy masalalar bo'yicha munozaralar o'tkazildi.

3. Yakuniy o'lchov: Tajriba guruhi va nazorat guruhidagi o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini yana bir bor o'lchash uchun test o'tkazildi. Shuningdek, o'quvchilarning so'zlashuv ko'nikmalarini baholash uchun tinglash, yozish va nutq mashqlari ham qo'llanildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish

Test natijalari va eksperiment davomida to'plangan ma'lumotlar miqdoriy va sifatli tahlil qilindi. O'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'zgarishlarni o'lchash uchun statistik tahlil usullari, jumladan, o'rtacha qiymatlar va t-test qo'llanildi. Kontent tahlili orqali dialogik matnlarning madaniyatlararo farqlarni anglashdagi samaradorligi baholandi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dialogik matnlar asosida olib borilgan mashg'ulotlar boshlang'ich sinf o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi.

1. Boshlang'ich test natijalari: Tajriba guruhining boshlang'ich testdagi o'rtacha natijasi 48% ni tashkil etdi, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 46% ni tashkil etdi. Biroq, tajriba guruhi o'quvchilari madaniyatlararo farqlarni tushunishda va boshqa madaniyatlarni qabul qilishda yuqori natijalarga erishdilar.

2. Yakuniy test natijalari: Tajriba guruhining yakuniy testdagi o'rtacha natijasi 82% ni tashkil etdi, bu esa 34% ga yuqori ko'rsatkichdir. Nazorat guruhida yakuniy natija faqat 58% ga yetdi, bu esa atigi 12% ga oshgan. Tajriba guruhida o'quvchilarning dialogik ko'nikmalarini tushunish ko'nikmalari va boshqa

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

madaniyatlarga nisbatan mehr-oqibat va hurmatni ko'rsatish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshgan.

3. So'zlashuv ko'nikmalarining rivojlanishi: Tajriba guruhi o'quvchilarining so'zlashuv ko'nikmalari aniq rivojlanganligini ko'rsatdi. O'quvchilar o'rtacha 23% ko'proq to'g'ri va madaniy jihatdan aniq javoblar berdi. Nazorat guruhida esa so'zlashuv ko'nikmalarining o'sishi 7% ni tashkil etdi.

4. Madaniyatlararo farqlarni tushunish: Tajriba guruhining 92% o'quvchilari madaniyatlararo farqlarni tushunishda yuksalgan ko'rsatkichni qayd etdilar. Buning natijasida ular turli madaniyatlar bilan bog'liq muammolarni hal qilishda yaxshilangan ko'nikmalarga ega bo'lishdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dialogik matnlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqotda aniqlanganidek, dialogik matnlar o'quvchilarga boshqa madaniyatlarni anglash, ular bilan muloqot qilish va madaniyatlararo farqlarni hurmat qilishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Tajriba guruhida o'quvchilarning madaniyatlararo farqlarni tushunishi va boshqa madaniyatlarga bo'lgan hurmatni oshirganliklari ta'kidlanadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi, ayniqsa, dialogik va guruhli ishlarda ishtirok etishda ularning ishtiyoqi va anglash qobiliyati yuqori bo'ldi. Bunday yondashuv o'quvchilarni turli madaniyatlar bilan samarali va ijobiy muloqot qilishga tayyorlaydi.

Nazorat guruhida esa an'anaviy o'quv metodlari orqali faqatgina til ko'nikmalari rivojlandi, ammo madaniyatlararo kompetensiya va boshqa madaniyatlarga bo'lgan tushunish va hurmatni rivojlantirishda sezilarli o'sish bo'lmadi. Bu, o'z navbatida, dialogik matnlarning madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirishdagi muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

XULOSA

Mazkur tadqiqotda dialogik matnlar asosida yosh o'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini shakllantirish jarayoni ilmiy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dialogik matnlar madaniyatlararo farqlarni tushunishga va boshqa madaniyatlarni hurmat qilishga yordam beradigan samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilarga turli madaniyatlarni anglash va o'zaro muloqotda bo'lishni o'rgatish orqali, ularning madaniyatlararo kompetensiyasi rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, yosh o'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini shakllantirishda dialogik matnlar samarali pedagogik vosita bo'lib, ta'lim jarayoniga kirishi kerak. Tadqiqot natijalari til o'qituvchilari va ta'lim muassasalariga madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishda dialogik matnlarning rolini ta'kidlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: Синонимические средства языка. — М.: Наука, 1974.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. — М.: Языки русской культуры, 1999.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. — М.: Русские словари, 1996.
4. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. — Волгоград: Перемена, 2002.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология. — М.: Академия, 2001.